

Tiedotetaanko tieteestä?

Aura Korppi-Tommola

Tieteen popularisoinnista ja tutkimustuloksista tiedottamisesta järjestetään keskustelutilaisuuksia ja seminaareja ainakin näennäisesti yhä lyhyemmin välein. Esiintyjät ja yleisön ydinryhmä on aina sama. Joskus tuntuu, että sanottavakin on aina samantapainen: täytyy tiedottaa enemmän, tarvitaan tiedetoimittajien koulutusta, tiedotusvälineiden pitäisi arvostaa tiedettä ja palkata tiedetoimittajia. Vertaillaan tiedetoimitusta urheilutoimitukseen ja urheilukilpailuihin lähetettävän henkilökunnan määrään. Tämä seminaarien kierre alkoi 1970-luvulla, jolloin kaikki merkittävä taidettiin jo sanoa.

Saattaa myös näyttää siltä, että on jo saavutettu kaikki, mihin ymmärrettiin tuolloin pyrkiä. Tieteen päivät on kasvanut kolmen päivän esitelmäsarjasta viisipäiväiseksi megatapahtumaksi, jossa on useita rinnakkaisia luentosarjoja, tietoisuuksia, kirjojen palkitsemisia, näyttelyitä yms. Muutaman tuhannen kuulijan yleisö on kasvanut yhteensä 15 000 osallistujaan eri tilaisuuksissa.

Yliopistoissa sekä tutkitaan tiedettä että opetetaan tiedejournalismia. Opiskelijoina on sekä tulevia lehtimiehiä ja tiedottajia että tutkijoita, jotka opettelevat kertomaan tuloksistaan tai vähintäänkin ymmärtämään tiedetoimitusta ja tiedotusvälineiden toimintatapoja. Oulun yliopiston maisteriohjelma saa tukea Euroopan unionin rakennerahastosta. Helsingin yliopiston tiedeviestinnän pilottikurssi on käynnistetty yhdessä Tieteellisten seurain valtuuskunnan kanssa ja siihen on saatu rahoitusta useista kotimaisista lähteistä. Tieteen tutkimuksen tärkeä osa-alue on viime vuosina tullut näkyvästi esiin, kun tieteen historiasta on ilmestynyt neliosainen Suomen tieteen historia. Sen pohjalta on vielä syntynyt yksiosainen *Suomen tieteen vaiheet* -teos.

Tiedetoimittajat ovat järjestäytyneet Suomen tiedetoimittajain liitoksi, joka kouluttaa järjestelmällisesti jäsenistöään ja järjestää opintomatkoja ja jakaa apurahoja omaehtoiseen kouluttautumiseen. Liiton jäsenmäärä on lähes 700.

Lukevalle yleisölle on tarjolla useita yleistajuisia tiedelehtiä kuten *Tiede*-lehti ja *Hyvä Terveys* -

lehti. *Tieteessä tapahtuu*-lehti on puolestaan kehittynyt muutaman kymmenen sivun tiedotteesta 80-sivuiseksi tietopaketti, jota odotetaan, luetaan ja siteerataan. Tämä on aikakauslehti, jossa tutkijat kirjoittavat tutkijoille ja päättäjille ja muille tieteestä kiinnostuneille, ja jossa tiedeyhteisö käy debattia tutkimussuunnauksista, tutkimustuloksista, niiden tulkinnasta ja tutkimuksen etiikasta sekä tiedepolitiikasta. Siinä myös tiedehallinnon korkeimmat viranhaltijat ja poliittiset päättäjät osallistuvat tiedepoliittiseen keskusteluun.

Yleisradion digikanavaudistuksen yhteydessä televisio sai lisää ohjelma-aikaa tiedeohjelmille, joskaan resursseja ei parannettu samassa suhteessa. Tulos näkyy kuitenkin selkeästi niille, jotka pystyvät YLE Teeman ohjelmia seuraamaan.

Geeniteknologian, kantasolututkimuksen ja ympäristöongelmien vaikeiden eettisten kysymysten äärellä koko sivistynyt maailma on ymmärtänyt, että äänestävän yleisön on saatava tietää, mitä tutkitaan, miten tutkitaan ja mitä tutkimustulokset merkitsevät. Tätä kautta myös tutkimusetiikka on tullut keskeiseksi tekijäksi tiedeyhteisössä.

Humanististen tieteiden edustajana näen ongelmana on myös tiedekäsityksen kapea-alaisuuden. Sanomalehtien tiedesivuilla käsitellään luonnontieteitä, teknologiaa ja lääketiedettä kansainvälisten esikuvien tapaan. Otsikotkin kuvaavat tilannetta: "Tiede ja luonto", "Tiede ja ympäristö". Suomen kielen tiede-sanan monipuolisuus ei ole laajentanut tiedetoimitusten tiedekäsitettä. Ylen tiedeuutisten verkkosivulla on tätä kirjoitettaessa 75 uutista. Niistä seitsemän käsittelee jotain muuta kuin mainittuja alueita tai yleistä tiedepolitiikka, ja näistä kolme kertoo arkeologisista löydöistä. Lisäksi esitellään sotahistoriaa, liikuntasosiologiaa, psykologiaa ja taiteentutkimusta (anssi). Tämän takia tiedebarometrejä laadittaessa vastaajat eivät miellä tieteksi näitä aloja eivätkä näin vastaa esimerkiksi tuntevan-sa nimeltä näiden alojen tutkijoita.

Media ei kuitenkaan vaikene humanistista ja yhteiskuntatieteellistä tutkimuksista, vaan ne ovat osa tavallista elämää ja näkyvät muilla kuin tiedesivuilla. Tiedotusvälineissä onkin ihmistieteiden sisällöllistä asiantuntemusta huomattavasti enemmän kuin esimerkiksi ns. kovien tieteiden osaamista. Yhteiskuntatieteilijöiden tutkimustulokset esimerkiksi näkyvät monella tavalla muissa uutisissa. Poliitiikan toimittajien on ymmärrettävä niiden ominaislaatu ja merkittävyys. Kulttuuriosastoilla sivutaan humanistista tutkimusta ja saatetaan arvostella tutkimuskirjallisuuttakin. Niillä kielentutkijat pakinoivat ja vastaavat lukijoiden kysymyksiin mm. sanojen alkuperästä ja sanontojen oikeellisuudesta. Television kulttuuriuutisista on tullut osa uutisten instituutiota, mutta sielläkin esitellään enemmän taidetta ja kulttuuritapahtumia kuin tutkimusta ja tiedettä.

Humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ja niiden metodien yleistajuistamisesta ei käydä missään keskustelua. Korkeintaan voidaan – joskus tutkijoita turhaan leimaavasti – sanoa, ettei joku tulos ole luotettava. Viisaallakaan lukijalla ei useinkaan ole mahdollisuutta edes ymmärtää keskustelua. Omalta alaltani, historian tutkimuksesta saatetaan keskustella, onko

tutkimus luotettava, koska se on helppolukuinen ja hauska, tai todistellaan sen etevyyttä julkaisun myyntimenestyksellä. Silloin toivoisi keskustelijoiden ja toimittajien ymmärtävän, että kaikki tutkimus voidaan kertoa luettavassa muodossa niin, että tulos on suorastaan taidetta; taiteilijan vapauksia tutkijalla ei kuitenkaan ole, vaan on pitäydyttävä tutkimustuloksissa. Humanististen ja yhteiskuntatieteiden tutkimusetiikastakin pitäisi puhua.

Tiedetoimittajilla ja tutkijoilla on kaikesta huolimatta vielä tavoitteita, vaikka paljon on tapahtunutkin viimeksi kuluneiden 25 vuoden aikana. Tieteen tuloksista ja niiden merkityksestä luonnolle ja ihmiselämälle on tiedotettava yhä uusille kohderyhmille, ei riitä että hyvin koulutetut asianharrastajat lukevat lehtiä ja seuraavat tiede- ja kulttuuriohjelmia. On osattava kertoa yhä vaikeammista asioista. Jokainen uusi tiedetoimittajapolvi on koulutettava ymmärtämään tutkimusta. Maailmaa ei ole saatu valmiiksi, vaan tietees-tä on keskusteltava ja seminaareja on järjestettävä.

Kirjoittaja on Tieteellisten seurain valtuuskunnan toiminnanjohtaja ja Suomen historian dosentti Tampereen yliopistossa.